Чыла эл пролэтар-влак, ушныза! Лэнин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий.

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЭ

№ 34 (470) 1937 ий 9 ийуль, кугарньа № 34 (470)

МОСКВА-ВОЛГА КАНАЛЫМ ЫШТЭН ШУКТЫМО

Москва-Волга канал строитэльствэ начальник М. Д. Бэрман йолташын да канал приниматлышэ правитэльствэнна комисс прэдсэдатэль С. З. Гинзбург йолташын докладыштым колыштмэк ССР Ушэм Совнарком дэн ВКП(б) Цэнтральнэ Комитэт пунчалым луктыныт. Нуно шкэ пунчалыштышт, каналым ыштэн пытарымылан, эксплоатацыш пуаш йамдэ улмылан шотлаш, манын паләмдэныт. Совнарком дэн Цэнтральнэ Комитэтын пунчалышт почэш 15 ийуль гыч Москва-Волга канал эксплоатацыш пуалтэш. Чаплэ канал дэнэ пэрвой пароход-влак кайат. Нуно пассажирым, грузым шупшыкташ тӱҥалыт.

Сэҥымэ пайрэм

1933 ийыштэ ышташ тӱҥалмэ Москва-Волга канал йамдэ! Тӱньаштэ тидэ эн кугу гидротэхничэский строитэльствэ.

Канал оралтэ (постройко) лиймэ дэнэ Моско да Волга ковлаштэ вэр йатыр километрлан лишэмын. Ындэ столица гыч Лэнинград мартэ вӱд корно (канал) дэн 1.100 километрлан, а Горький мартэ 110 километрлан кӱчыкэмын.

Канал столицылан сай йӱшаш вӱдым ситышын пуаш тӱҥалэш. Канал улмо дэнэ Москва эҥэр кэлгэмын, тушто кугу Йул (Волга) пароход-влакат коштын кэртыт.

Москва—Волга канал—сталин эпохын пэш кугу погыжо. Тудым ыштэн пытарымаш—чумыр элын кугу пайрэмжэ.

СССР ЦИК-ыштэ

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт Совэт Ушэмын оборонно куатшым чоткыдэмдымэ шотышто правитэльствын спэциальнэ заданыжым образцово шуктымылан да тидэ пашаштэ гэроизмым ончыктымылан тыгай йӧҥ-влаклан Лэнин орденым пуэн Совэт Ушэм гэрой лӱмым пуаш пунчалын: Комбриг П. И. Пумпурлан, капитан К. И. Колэсниковлан, старшэ лэйтэнант С. П. Дэнисовлан, лэйтэнант И. А. Хованскийлан, младшэ командир В. И. Новиковлан да младшэ командир К. И. Биливинлан.

Марий Автоном Совэт Социалист Рэспубликын столицыжэ—Йошкар Ола кажнэ ийын кушкэш да сöралэштэш. Ола урэм-влак сылнэ, ужар вургэмым чийэныт. Тошто Чарлаштэ сат иктат укэ ыльэ. А кызыт оласэ калыклан йатыр сат, стадион-влак улыт. Ожно лавран пазар олмышто кызыт Лэнин сат кушкэш.

Сурэтыштэ: Лэнин сат.

Мыйын звэнамын сэҥымашыжэ

Мыйын звэнаштэм 6 пионьэр ыльэ. Нунын кокла гыч 4 пионьэржэ испытаным отличнэ кучышт. Испытаньыштэ мыйын звэнам 50 процэнт отличнэ, 25 проц. сай да 25 проц. посрэдствэннэ отмэткым нальэ. Тыгай сэҥымашкэ шуашлан шуко тыршаш вэрэштын. Утларакшым шэнгэлан кодшо-влаклан чот полшэн шогалтын.

Тунэммэ ий пытымöнгö, мэмнан школлан Параньгэ райкомол рэспублик пионьэр лагэрыш—„Таирыш" канаш колташлан кок путьовкым пуыш. Тидэ путьовко когыньэкат мыйын звэнаштэм тунэмшэ-вкаклан логальэ.

Отличнэ тунэмшэ Соколов Вöдыр пэрвой смэныштэ канэн тольо. Отличнэ тунэммэмлан да звэнам сай вуйлатымэмлан, мыйым кокымшо смэнышкэ канаш колтышт. Мыйын звэнам гычак Л. Кутузовам район пионьэр лагэрыш 6-шо ийульышто колтышт.

Мый кызыт „Таирыштэ" канэм. Тыштэ эл аралымэ значоклан нормым пуаш йамдылалтам, у тунэммэ ийым ваш лийашлан вийым погэм.

Параньгэ район, Куракино кыдалаш школысо 3 пионьэр отрÿдын 2-шо звэна вожатыйжэ, отличник.—**Й. Ильимон.**

Йӱштылмаштэ

Лэвын-шокшын пуалалэш лай мардэжшэ,
А кӱшӱчын пэлта кэчэ пэш-пэш чот.
Погыналын кайышна мэ йэр воктэкшэ,—
Иуштылашлэ йандар ший гай, лэвэ вӱдшö
сай моткоч.
Иук-йуанжэ шэргылтарыш тып йэрнажым,
Шийын койын чот тӱҥальэ вӱд шыжаш.
Могай чаплэ эртарашлэ эҥэж—кэҥэжым
Вӱд воктэнэ. Илаш-канаш—сай пыжаш.

Дэткор—Фэдотов И.

СОВЭТ-ВЛАК ДВОРЭЦ

Ты кугу Дворэцым ышташ Пӱтынь Ушэм совэт-влакын 1-ой сйэздэшыжак Сэргэй Миронович Киров ойым луктын. Тидлан ындэ йатыр ий лийэш.

Совэт Ушэмын талэ мастар архитэкторжо-влак Иофан, Гольфрэйх да Щуко тидэ Дворэцлан проэктым ыштэныт. Совэт-влак Дворэц Моско-эҥэр сэрэш, кугэзэ (тошто) Крэмль пырдыж воктэлнэ ышталтэш.

Тӱньаштэ эн кӱкшӱ оралтылан Импайр стэйт билдинг дворэц (Амэрикэ) шотлалтэш. Тудын кӱкшытшö 407 мэтр.

Совэт-влак Дворэц кугу майак сэмын тӱньан шӱмыштыжо—Моско ӱмбалнэ кӱш нöлталалт шогаш тӱҥалэш. Тудын кӱкшытшö 420 мэтр! Тӱньаштэ улшо эн кӱкшӱ зданий дэчат 13 мэтрлан кӱкшӱ.

Ты Дворэцын кöргыштыжэ кок зал: кугу зал да изи зал лийэш.

Кугу залыштыжэ 20 тӱжэм йэнглан вэр лийэш. Залын кӱкшытшö 100 мэтр утла, кöргыжö 970 тӱжэм кубомэтр.

Изи зал манмыжат изиак огыл. Туштыжат 5.775 вэр лийэш. Кӱкшытшö тудын 32 мэтр, кöргыжö 84 тӱжэм кубомэтр. Тидэ Изи Зал Совэт Ушэмыштэ вэлэ огыл, пӱтынь Иэвропылан кугу тэатр пöрт лийэш.

Дворэц ӱмбалнэ Владимир Ильич Лэнинын памÿтникшэ ышталтэш. Зданийжын кӱкшытшö 320 мэтр гын, Лэнинын статуйжо 100 мэтр кӱкшытан лийэш. Шоналтэн ончызайан, капшэ могай лийшашлык! Вуйжын кӱкшыташ 14 мэтр, кид кужытшо—30 мэтр, а ик кошар парньажэ гына 4 мэтр чоло лийэш.

Тидэ кугу суртым чоҥымаш—совэт мастар-влакын чыла ӱньарыштым, усталыкыштым пэш раш ончыктышашлык. Вэт Совэт-влак Дворэц—шэмэр калыкын вождьшо—Лэнинын памÿтникшэ лийэш. А ты кугу суртым ышташ куандарышыжэ—кугу Сталин.

55

ВЭРХОВНО СОВЭТЫШ КУЗЭ САЙЛАШ ТӰҤАЛЫТ

ПИОНЬЭР-ВЛАКЛАН У ИЗБИРАТЭЛЬНЭ ЗАКОН ПРОЭКТ НЭРГЭН

Кодшо ийыштэ Чрэзвычайнэ VIII Пӱтынь Ушэмысэ Совэт сйэзд Сталинский Конституцийым пэнгыдэмдыш. Тунамак тидэ сйэзд у Конституцийлан кэлшышын „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн положэньым“ ыштэш да тудым пэнгыдэмдэш СССР ЦИК-лан кӱштыш.

Сйэздын тидэ кӱштымыжым СССР ЦИК шуктэн. Совэт Социалист Рэспублик Ушэмын Вэрховно Совэтышкыжэ сайлымэ нэргэн положэньэ ышталтын да тудым СССР ЦИК прэзидиум пэнгыдэмдэн. Тидэ положэньэ шуко газэтлашат пэчатлалтын.

7 ийульышто, ССР Ушэм Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэтын IV сэссийжэ почылто. Сэссий „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн положэньым“ ончэ да тудым пэнгыдэмда.

I. Сайлаш кӧ праван да кӧ сайлалт кэртэш

Сталинский Конституцийыштэ ончыктымо почэш, ССР Ушэм кӱшыл органлашкэ сайлашлан, у избиратэльнэ закон чылаланат тӧр правам пуа. Тыгай сайлымаш тӱньамбалнэ эн дэмократичнэ лийэш.

У избиратэльнэ закон чыла сайлышэ-влаклан всэобщо, тӧр, шолып йӱклымӧ дэнэ вик сайлымэ правам пуа. Тидэ тэвэ мо лийэш: ССР Ушэмын 18 ийыш шуышо кажнэ гражданинжэ ССР Ушэм Вэрховно Совэтыш сайлэн да шкэат сайлалтын кэртэш. Сайлымэ годым тидэ сайлышэ-влак пӧрйэн альэ, ӱдрамаш улыт, нуно могай рассышкэ альэ национальностьышко пурат, йумылан нуно ӱшанат альэ укэ, тугак нунын высшэ образованьэн альэ грамотдымо улмыштат нымат шотыш ок налалт.

II. Сайлаш да шкат сайлалт кэрташ права кузэ шукталтэш

Сайлаш праван улшо кажнэ йэҥ сайлымаштэ лийын кэртшэ манын, ола дэн йал совэт-влак ончычак сайлэн кэртшэ-влак нэргэн списокым йамдылат. Спискыш сэрымэ годым 18 ийыш шуышын тидэ йал совэтын тэрриторийыштыжэ постойаннэ альэ жаплан илымыжэ шотыш ок налалт, садак спискыш пурталтэш. Сайлышэ шинчэн шогыжо манын, сайлымаш тӱналмэ дэч 30 кэчэ ончычак тидэ спискэ чыла калыклан коймо вэрэш сакалтэш. Иктаж-кӧм списокышко пуртымо огыл гын, тудо жалобым пуэн кэртэш.

ССР Ушэм Вэрховно Совэт избиратэльнэ округласэ граждан-влак дэнэ сайлалтэш. Кажнэ избиратэльнэ округышко 300.000 граждан пура. Нуно шкэ округышт гыч ик дэпутатым Вэрховно Совэтыш сайлат.

ССР Ушэм Национальностьвлак Совэтымат тугак округвлак сайлат.

Избиратэльнэ бӱллэтэнь дэн сайлымэ йӱкым куштылгынрак шотлэн налашлан, ола дэн районлаштэ избиратэльнэ участкэ-влак ышталтыт. Тидэ избиратэльнэ участкэ сайлымаш тӱналмэ дэч 45 кэчэ ончычак ыштэн шукталтэш. Правилэ сэмын гын кажнэ участкыштэ 500 гыч 2.000 йэҥ маркэ лийшаш. Но Совэт избиратэльнэ закон мэмнан элнан йӱдвэлнэ илышэ тыгыдэ калык-влакымат ончэн шога. Тушто 100 йэҥ нарэ вэлэ илат гынат избиратэльнэ участкэ ышталтэш. Тугак Совэт закон, корнышто, больницыштэ, санаторийыштэ лийшэ граждан-влак нэргэнат Сталинла тыршэн шога. Тыгай годым сайлышэ 50 йэҥ нарэ лийэш гынат избиратэльнэ участкэ ышталтэш.

III. Сайлымашым кӧ кузэ организатла

СССР Вэрховно Совэтыш дэпутат-влакым сайлашлан Цэнтральнэ, округласэ да участкыласэ избиратэльнэ комисс-влак ышталтыт.

СССР Национальность-влак Совэтым сайлашлан Сойузно рэспубликласэ, автоном рэспубликласэ, автоном областьласэ да национальнэ округласэ избиратэльнэ комисс ышталтэш.

Избиратэльнэ комиссыш общэствэннэ организацыла гыч (партийнэ, комсомол, профсойуз организацыла гыч) прэдставитэль-шамыч да шэмэр общэствыла гыч прэдставитэльшамыч пурат.

IV. Кандидат-шамычым выставитлымэ порьадкэ

Кажнэ общэствэннэ организацэ альэ шэмэр общэства СССР Вэрховно Совэтыш шкэ кандидатшым выдвигатлэн кэртэш. Кандидатым выставитлышэ чыла организацэ-влак сайлаш тӱналмэш 30 кэчэ дэч вараш кoддэ шкэ кандидатыштым округысо избиратэльнэ комиссэш рэгистрироватлышаш улыт. Выставитлымэ кандидат-влакым возымо спискэ пэчать коч уварталтэш. Кандидатым выставитлышэ кажнэ организацылан, тыгак СССР-ын кажнэ гражданинжылан шкэ кандидатшэ вэрч агитацым ышташ тӱрыс права пуалтэш. Агитацэ пашам кумдан шарэн колташлан лийын государствэ вэрым, пэчатым, радиом да моло срэдствамат пуа.

V. Голосованьэ порьадкэ

Сайлымэ кэчым СССР Вэрховно Совэт сайлаш тӱналмэш 2 тылзэ дэч вараш коддэ увартара. Сайлымаш пӱтынь эл мучко ик кэчыштэ, эрдэнэ 6 шагат гыч 12 шагат йӱд мартэ эртаралтэш.

Кажнэ сайлышэ шкэтын голосоватла. Сайлышэ йэҥ паспортым, колхоз книжкам, профсойуз билэтым альэ шкэмым ончыктышо моло ӱшандарымашым ончыктэн избиратэльнэ бӱллэтэньым налэш. Тидэ бӱллэтэньыштэ выставитлымэ кандидат-влакын фамильыштым возымо лийэш. Сайлышэ кӧлан голосоватлаш ок шоно гын, бӱллэтэньыштэ тудым удыралэш. Кӧлан голосоватла гын, тудын фамильыжым удралдэ кодэ. Сайлышэ бӱллэтэньым конвэртыш пышта да конвэртым клэитла. Вара конвэртым избиратэльнэ йашлыкыш колта. Бӱллэтэньым шкэ заполнитлэн кэртдымэ сайлышэ-влак (тунэмдымэ альэ моло причин дэнат) полшаш моло сайлышэ-влак кокла гыч коч кӧмаг ӱжын кэртыт.

VI. Сайлымэ рэзультат кузэ палэн налалтэш

Голосованьэ пытымӧнгӧ участкысэ комисс йӱк-влакым шотла.

Шуко йӱкым налшэ, альэ вэс самынжэ округ мучко пумо чыла йӱк гыч пэлыжым утла налшэ кандидат сайлымылан шотлалтэш. Тудлан сайлымэ нэргэн удостовэрэньэ пуалтэш.

Кол кучымаштэ.

Модэль ыштымашын историйжэ да тудын кызытсэ жапыштэ могай улмыжо нэргэн*)

„Самырык авиастроитэль“ значок нэргэн

1. „Самырык авиастроитэль“ значокым Осоавиахим цэнтральнэ совэт луктэш. Тидэ значокым лукмаш—ССР Ушэмыштэ модэлизм пашам вийанрак колтышашлыкым ончыкта.

2. Тидэ значокым нормым сдатлышэ пионьэр, тунэмшэ нумал кэртэш.

3. Значоклан нормым авиамодэлизм кружокышто, осоавиахим аэроклуб кабинэтэш да йоча тэхник станцэш пуаш лийэш.

4. Осоавиахим авиамодэлист-влаклан посна формым луктэш гын, нормым пушо тудым чийэн кэртэш.

„Самырык авиастроитэльлан“ нормым пушо дэч мо йодылтэш

1. Нормым пушо пионьэр, школьниклан тунэммаштэ ударник лийман.

2. Нормым пушо пионьэр, школьниклан школ пэлэн улшо авиамодэлизм кружокын активнэ члэнжэ лийман.

„Самырык авиастроитэльлан“ нормо-влак

1. Нигӧ дэч полыш налдэ, шкэ вуйын:

а) самольотын схэматичэский модэльжым, самольотын схэматичэский модэльын паша чэртьожшым, монгольфэрым, йужысо коробчатый змэйым ыштэн моштыман.

б) ыштэн шуктымо модэльым погаш да тудым тӱрыс рэгулироватлэн мошташ кӱлэш.

2. монгольфэрым (воздушный шар), йуж коробчатый змэйым да шкэ вуйын ыштымэ самольотын схэматичэский модэльжым 100 мэтр дэч лишкэ огыл колтэн мошташ кӱлэш.

3. бомбовозым, развэдчикым, истрэбитэльым пассажирский самольот-влакым палэн мошташ кӱлэш.

4. мардэжын вийжым да тудын кужэчын пуалмыжым (шикш дэнэ, пушэнгэ дэнэ) палаш;

5. а), самольотын, сфэричэский йуж шарын, дирижабльын, планэрын ышталтмыжым, нинын ыштэшлан могай матэрийал-влак кӱлмым, нинын тӱҥ ужашыштым палаш;

б) самольотын схэмэ управлэньыжым, йуж шарын, самольотын, планьэрын йужышто кузэ коштмыштым палаш кӱлэш.

Власов Н. И.,

Йошкар-Оласэ йоча тэхник станцысэ авиамодэльнэ лабораторийын инструкторжо.

*) Мучаш. Тӱҥалтышыжэ 33 номырышто.

Марий Автоном областьым ыштымәшкә марий калык кум губәрналан шәлалтын и л ә н. РСФСР правитәльствын 1920 ий 25 нойабрыштә лукмо дәкрәтшә почәш шалан илышә марий калыклан Автоном областьым ыштымә. Тугә шалан илымашым пытарымә да совәт нәгызәш социалист строитәльствым шарән колташ йŏным ыштымә.

Тудо жапыштә тыгай задачә шогән: озанлыкын социалист формыжым пәнгыдәмдаш да вийандаш. Тидә задачә путыракшым йал озанлыкыштә нәлә ыльә. Тугә гынат, коммунист партий вуйлатымә дәнә марий шәмәр ты мартә пәш кугу сәнгымаш-влакым ыштән. Луатшым ий ожно шындымә задачә тӯрыс шукталтын. Ындә мәмнан мо уло?

Ончыл, коллэктивнә йал озанлыкым ыштымә

Кулачәствым класс шотышто пытарымә. Колхоз строй писын кушкын да пәнгыдәмын. Кызыт колхоз-шамыч 88 процәнт крәсаньык озанлыкым да 93,6 процәнт ӯдымŏ мландым авалтат. Кодшо шкәт озанлыкан-шамычшә тачә огыл гын, әрла колхозник лийыт.

Колхоз-шамычын кӱкшŏ пашалэктышышт улан илышын нәгызшә лийын шога. Колхозшамычын мландышт ч а п л ә. Чаплә мландәш рәкордно шурно лэктышым налшә мастаршамыч шӱдŏ дәнә, тӯжәм дәнә кушкыныт.

Колхоз-шамычлан сәнгашышт кок тӱнг условий полшән. Пәрвойжо—индустриализацә политикын сәнгымашыжә. Индустриализацә политикым илышыш пуртымо дәнә йал озанлыкым тәхник шотышто рәконструкцылаш йŏн лийын. Кызыт мәмнан 17 МТС, нинә МТС-лаштә 1030 трактор, 164 автомобиль, 97 камбайн, пәш шуко молотилкә уло. Тәхникым кидыш налшә ончыл йәнг-шамыч, чаплә стахановәц-шамыч шочыныт. 1921 ий дәч начар ийгәчан 1936 ийыштат ончыл колхоз-шамыч гәктар гыч 80-120 пуд шурным налыныт.

К о к ы м ш о условий—йал озанлык артәльын Сталинский уставшым илышыш пуртымаш. Ожно мландә крәсаньыкын шуко ужашыжым эксплоатироватлымә ордий лийын. Ындә колхоз илышын Сталинский уставшә дән Сталинский Конституцо почәш мландә колхоз-шамычлан ӯмырәш кучаш пәнгыдәмдалтын.

Колхозлаштә улан да культуран илыш кушкәш, вийангәш.

Колхоз озанлыкым пәнгыдәмдымә дәнә вольык ашнымаш вийангын. Пытартыш кум ий коклаштә вольык ашнымә фәрмә 955 гыч 1738 мартә шукәмын. Тӯкан шолдра вольык шот 11 тӯжәм вуй гыч 25,2 тӯжәм вуйыш шуын.

Вәрысә промышлэнность чот вийангәш

Рәвольуцо дәч ожно марий илымә кундәмыштә промышлэнность пәш шагал улмаш. Сәзон дәнә ыштышә ик мыньәр ләсопилкә да кок йандау завод вәлә ыльә. Национальнә пролэтар кадрлан кушкаш әрык лийын огыл.

Октьабрь рәвольуцо к у г у ваштaлтышым ыштын. Лэнин-Сталин партий вуйлатымә почәш промышлэнностьым шарымә политикә мәмнан рәспубликыштат шукталт шога. Лопатиныштә кагаз дән пушәнгә ӯзгар-влакым ыштымә промышлэнность ышталтәш. Мәмнан рәспубликын столицыштыжә — Иошкар - Олаштә промышлэннә прәдприйатьә-влак (чодра завод, кәрмыч завод, мәбәльнә фабрикә, молат) ышталтыныт. Иуриныштә коваштә-пижгом промышлэнностьым пужән ыштымә. Чодра промышлэнность вийангәш. Чодра йамдылымә пашам 50 п р о ц ә н т л а н мәханизироватлымә. Кок вичийыштә промышлэнностьыш 130 миллион т ә н г ә пышталтын. Валовой продукцо 1925-26 ийла дәнә тангастарымаштә 15 кана кушкын.

Промышлэнность вийангмә дәнә пашазә классат кушкын. Национальнә пашазә кадр кушкәш. Промышлэннә пашазын пашадаржә пытартыш лу ий жапыштә кум кана утла нŏлталтын.

Постойаннә кадр кажнә ийын кушкәш. Эн почәш кодшо чодра промышлэнностьышто 2100 йәнг постойаннә кадр шотлалташ. Нуно кәчыштә 8 шагат пашам ыштән тылзыштә 300-450 тәнгә пашадарым налыт. Нунын шŏрән вольыкышт, сай илымә вәрышт уло.

Марий калыкын культуржо пәләдәш

Кугыжан власть мланна 90 процәнт тунәмдымым кодән. Вуйланышә класс калык туныктымо пашам шкә кидыштыжә кучән, шкаланжә пайдам налшашын тидә пашам организатлән. Ожно пойан-шамычын икшывышт гына тунәмын кәртыныт. Капиталист-шамыч тунәммылан акым ыштәныт, тунәмаш налмаштә могай илышан улмым, могай калык гыч ләкмым ончәныт. Тидә шот дәнак йорло-шамычын, тыгыдә калык-шамычын икшывышт тунәмдә кодыныт.

Партий дән совәт властьын политикшә чыла нинә ойыркалымашым пытарән, тунәмаш кумда корным почын. Мәмнан дәнә ак налдә всәобшо тӱнгалтыш туныктымаш илышыш пурталтын. 1937 ийыштә мәмнан тӱнгалтыш школлаштә 61600 йоча, 1924 ийысә дәч кум кана утла тунәмын. Пәләкыдалаш школлаштә 1924 ийыштә 260) йоча вәлә тунәмын гын, 1937 ийыштә тидә цифр 22900 мартә шукәмын. Тәхникумлаштә тунәмшә 1924 ий дәнә тангастармаштә 6,2 кана шукәмын.

Совәт власть социальнә чәр ваштарәш наступлэным кумда фронт дәнә шарән колтән. Мәмнан чыла вәлымат кушмына дәнә социальнә чәрын умбакыжә шарлымыжым чарымә вәлә огыл, но трахом, зоб, удыртыш да моло чәр дәнә чәрланымә процәнт пәш чот изәмын.

Культурын талын кушмыжо национальнә форман, социалист кӧрган культурым пәләдыктән шога.

Социализм строй у кадрым куштән

Пытартыш ийлаштә мәмнан рәспубликә у кадрым, знатнә йәнг-влакым куштән. Мәмнан ордәноносәц-шамычын Г. И. Игнатьәвын, К. С. Ивановын, И. Т. Трофимовын, К. Т. Мочайовын да нунын дәнә пырльа йал озанлыксә шӱдŏ дәнә улшо стахановәц-шамычын, чодра дән пушәнгә ӯзгар ыштымә промышлэнностьысә, стройкысо, коваштә дән кустарь промышлэнностьысо стахановәцшамычын, мәмнан вич шӱдŏ йәчызә-шамычын, тунәммаштә отличник-шамычын, ончыл учитәль, инжәнәр дән тәхник, агроном дән врач-шамычын комбайнәр Бастраков, тракторист Эскайын дән Каширский, рамшик Иванов, токарь Альошин да чодра пашазә Марьин гай йәнгшамычын лӱмыштым чыланат палат. Нуно мәмнан рәспубликыштә Сталинла шуаралтшә у йәнг-шамычын куатлә лийын кушмыштым раш ончыктат.

Рәспубликын знатнә йәнгжәвлак коклаштә ӯдрамаш-шамыч почотно вәрым налын шогат. А вәт ожно марий ӯдрамаш шамыч эн почәш кодшо, эн пыскәмыш ыльыч. 1913 ийыштә чыла ӯдрамаш кокла гыч 2 процәнтшә вәлә грамытнә ыльә, а марий ӯдрамаш коклаштә гын, иктыт-коктыт вәлә грамытнә ыльә. Октьабрь рәвольуцо ӯдрамаш-шамычлан пŏрйәнг дән тŏр правам пуән. Мәмнан рәспубликә Красногор заводысо смәннә мастәр Охотникова Марийа, трактористка Чәмоданова, Попова, йытын кӱршŏ Ларина, дойарка Ботоногова да шуко моло ӯдрамаш-шамыч дәнә моктана.

Тыштә мәмнан партийын шуктымо Лэнин-Сталин национальнә политикын вийжә. Тидә—кугу Сталинын гәниальнә вуйлатымыжын вийжә.

Марий калыклан у тӱнья почылтын. Тудын илышыжә у, йывыртыман да пийалан лийын. Тыгай илыш нәргән тудо ожно шонәнат кәртә огыл. Кызытсә илыш Сталин Конституцышто да тудын нәгызәш ыштымә МАССР Конституцышто сайын ончыктaлтын.

Марий АССР Чрәзвычайнә XI-шә Совәт Сйәздын рвәзә дәләгатшә-влак. Шола гыч пурлашкә: Османов Г. (бригадир мәханик), Толстова Ньура (Марбумстройышто бригадиркә) Бастраков А. (комбайнәр), Кудрьашов М. (йал совәт вуйлатышә).

3-шо могыр „Йамдә лий".

ЙАДЭК

Кажай Йыван

Нуж-Мучаш йал. Тудо кугу чодра покшэлнэ шинча. Кэч кушкыла лэк—йырым-йыр чодра. Иалыштыжэ иктэ-кодтэ пычалзэ улыт. Иктыжэ-вэсыжлан шойышташ пэш кэртыт. Иктыжэ вэсыжлан вуйым огыт пу. Кажай Иыван гын иктыланат вуйым ок пу. Пэш талэ шойакчэ. Сэдланак тудлан Кажай лўмым пуэныт. Шойышташат пэш талэ, пычалзыланат тудлан шушо укэ.

Ўмыржö мучко ик ужмо маскамат кид йымачшэ колтэн огыл. Ик-кок кана рашкалтэнак вэрэш пышта улмаш. Тэний гына шонго шинча, кидшэ-йолжо изиш ондалэн огыл. Лўэн сусыртымо маска ўмбакыжэ мийэн. Кид вийжэ ситэн огыл умдыжо тайналтын, пудыргэн кайэн. Колаш сусыргышо маска кок йолын шогалын, мўгыралтэн Кажай Иываным пызырэн вочнэжэ улмаш. Иыван кугыза изиш гына öрдышкö тöрштымыж дэнэ утлэн кодын.

Кажай Иываным изижат-кугыжат колышташ йöратат. Тачат Нуж-мучаш йоча-влак Иыван кугызам колышташ погынэныт. Иктыжэ-вэсыжэ йодыштыт, мутым пуат. Иыван кугыза лып лиймашыжэ укэ. Ваш мутым пуа, ышкэ гычшат йэшара.

— Маска пуштмо мо? Маскам лўэт да пуштат. Укэ гын умдо дэнэ шуралтэт. Пычал дэнэ кошташтэ тўрлö кугу шучкат уло. Ожно Кочай илмэ годым,—тудо тунам мый-дэчэм изи ыльэ...

Тыйжэ мызар ийаш улат улмаш?—пионьэр Микай мутшым лугыч ыштэн йодо.

— Мый тунам луаткок ийаш улам ыльэ"...—

Иоча шамыч „лыт-лыт" воштыл колтышт.

— Эргым-шамыч ида воштыл, тидэ тошто марийын йомак мутшо. Тэат мыйдэчэм кызыт кугу улыда.—Тидэ мутлан йоча-влак öрыч. Иыван кугыза кочажэ дэн маска оролаш коштмыжым ойлаш тўналья. Упшажым шуйкала, каза понддашыжым коклан нийалта. Иоча-влак пэш колыштыт.

— Икана кочай дэнэ чодыраш кайышна. Шыжэ пычкэмыш йўд. Маскам оролэна. Мый изи годсэкак лўдмаш укэ. Маска мыйын шўмым ок тарватэ ыльэ. Пэш пычкэмыш. Парньам чыкэн ок кой. Шучко...

— Ом лўд маньычыс?—адак Микай йўк шоктыш. Молыжо шыргыжыт.

— Мый пырчат лўдын омул. Кочайым чаманэнам,—й о ч а-влак „ха-ха-ха" рўж воштыл колтышт.

— Чынжым ойлэм, кочайым чаманэнам. Кочай, айда шöлдыраш кўзэн шинчына манам. Кочай: „шöлдырана тупуйын, ужын огына кэрт, ушкал вильа воктэк шинчына" манэш. Кугу кож тўҥ воктэк шинча. Мыйат кочай вовтэк чакрак шинчым. Шуко шынат вучо „чырт-чорт" шоктыш. Кочай пычалым виктарэн шогальэ. Мый лўдмаш укэ. Вохтэннак „кыжгож" шоктыш. Кочай „бздуп" лўэн колтыш. Мый „гыр-гар" шöлдыраш кўзэн шинчым... Иоча-влак „ха-ха-ха" утэн кайэн воштылыт.

Маска „ў-ў" мўгыралтыш. Кочай: „Ивук" маска пызыра кычкыральэ. Кочайым маска пызырэн возын. Колаш-илаш шоналтышым, шöлдыра гыч тöрштышым. Маскам кушкыж шинчым. Кок пылыш-гыч кучышым, комдык савырэн пыштышым. Маскам пызыршым. Кэртым.

— Шойак вэт?—ик йоча йўк шоктыш.

— Шойа огыл. Кочай пэнгыж-пэнгыж кынэльэ: „маскат пытыш мо?" йодын пэлэштыш. Мый: „сэҥышым, пытаршым"—ман, маска воктэн вуйым нöлтал шогальым. Кочай тул савышым пэралтыш, чырам чўктыш. Ончэна, маскан мўшкыржö кўзö дэнэ вошт корэн шындымэ.

— Тыгэжэ тый огыл, кочат пуштыныс—манмэ, Микай йўк шоктыш.

Воштылмо огыл. Маска мо? Моло чодра шучкым ужат гын тунам шўмэт пыртка.—

Иыван кугыза полгэн шучко дэч шучкым курэзэш. Мутшо йэр вўд вэлэ йога.

— Тидэ пэш шукэртэ лийын. Ик-кана шыжым пычал дэнэ кайшым. Шуко коштым, нимат шым му. Кас лийын. Пэш нойэнам. Шанчыран кугу корно умбалнэ Тойвлат корэмыш мийэн лэктым. Зимовкыш малаш пуршым.

Тудо корэмыштэ пэш шучко. Кочай эрэ: „тушто, шанчыран корныштo шуко торговой-шамычым пуштыныт. Иужыжым шолгэнчэ вож йымак чыкэныт, йужыжым вигак кэлгэ корэм пундаш колтэныт. Тушто таргылтыш пэш коштыт"—манын ойла ыльэ. Мый тудым шоналтымашат укэ.

Тулым олтышым, чайым шолтышым, кочкым йўым. Каналташ возым. Нойэнам гынат омо ок шу. Полгэн ушыш возэш, шонэн кийэм. Пэл йўд лишэмэш. Тымык. Нимо йўкат ок шокто...

Кэнэта тушман мардэж тарванымыла „гыж-гуж" шоктыш. Лўдмаш укэ. Тушман мардэж тарвана шонэм. Изиш лий, пушэнгэ-шамыч пудыргылаш тўҥальыч. Осал тушман тарванымым шижым. Лўдмаш укэ. Нунын ваштарэш йöным шинчэм. Вучэм.

(Умбакыжэ лийэш).

Испан рэспубликан армий войэннэ-инжэнэр часть-шамычын командирышт-влак. Сойузфото.

ИСПАНИИСЭ ФРОНТЛАШТЭ

Басконий (Иўдвэл) фронтышто фашист войска-влак Бильбао касвэлкыла каймаштышт Вальмасэдом налыныт. Тидэ—тэҥыз сэрыжкыла кайышэ шоссэ корно-влакын кугу пунктшо. Вальмасэдо йыр талэ кучэдалмаш лийын шога, рэспубликанэц-влак тушман ваштарэш пэнгыдын шогат. Рэспубликанский авиацэ тыштэ тўшка дэн мўтэжник-влак погынэн киймашыш бомбым кышкэн, нунылан кугу йомдарымашым кондэн.

Мадрид фронтышто мўтьэжник-влак Эстрамадур корно ўмбал районысо позицышкэ шкэ салтакышт-влакым колтэныт. Тидым рэспубликанский артиллэрий шалатэн.

5-шэ рэспубликанский дивизийын бойэцшэ-влак йўдым кучэдалмэ гутлаштэ фашист-влак дэч 50 винтовкым, пульэмот да ручной гранат-влакым шупшын налыныт.

Фашист войска-влакын пытартыш кэчылаштэ ыштымэ атакыштым рўдö фронтын чыла участкылаштыжат рэспубликанэц-влак чактарэныт. Фашист-влак тышкан шкэ йэҥыштым кугун йомдарэныт.

Рэспуб иканский эскадрильэ Сэвильысэ аэродромыш бомбым кышкэн да туштo улшо шуко фашист самольот-шамычым пытарэн.

Молан мыйым ондалышт?

Мый 5-шэ классым отличнэ отмэткэ дэнэ тунэм лэктым. Садлан мыйым Оршанкэ райкомол 1-шэ ийуль гыч рэспублик пионьэр лагэрыш—„Таирыш" колташ ыштэн ыльэ. Тачэ 9 ийуль, но мый альат мöнгыштак улам. Чын, тэний мыйын шольым, Анатолий, лагэрыш мийэн. Но мыйжым онталэн куандарымэ ок кўл ыльэ.

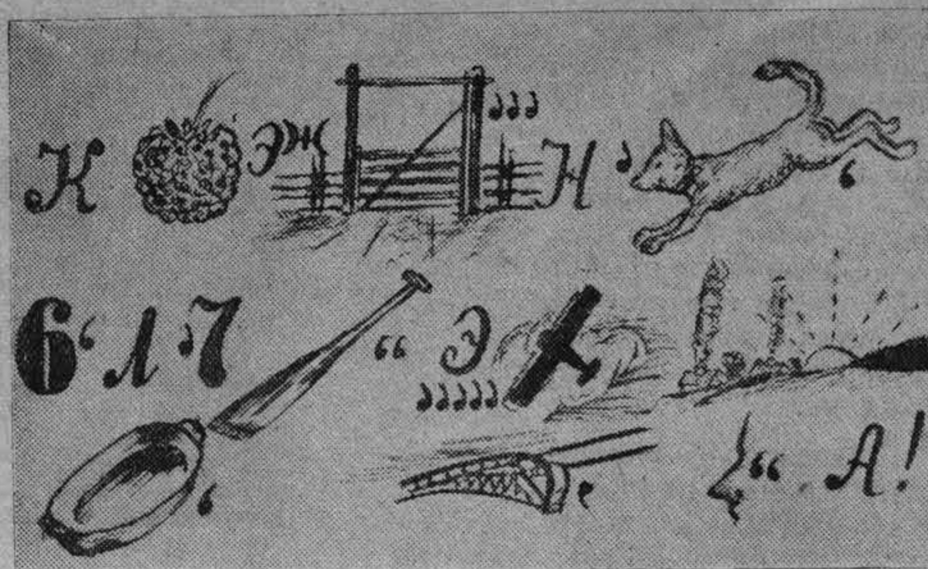
Пионьэр-отличник—
Гэрасимов Саньу.

Оршанкэ район,
Вэликополь ПКШ

Пагалымэ лудшо йолташ-влак! Типографийын титакшэ дэнэ 33 №-ан „Йамдэ лий" газэтнан йужо экзэмпльарышт брак лэктыныт. Тыгай экзэмпльар тэмдан кидыш мийа гын, тудым мэмнан дэкэ мöнгэш колтыза. Мэ тудым сай экзэмпльар дэнэ ваштaлтэн колтэна.

РЭДАКЦЭ.

4-шэ №-ан РЭБУС

Врид. отв. редактора—А. ИАНАЛОВ.

Упол Марлита № А—115 Тираж 7360 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробк м орган. Савыктышэ „Марий Коммун"